

se usodno strnili in potisnili Gačnika med partizane, momentov torej, za katerimi začutimo zakonitosti, ki so gnale štajerske fante v gozdove. Prav tako so z dosti zanesljivo realistično roko opisani nekateri detajli iz partizanskega življenja, v katerih pisateljica z neko odkritosrčnostjo razkrije tudi nečedne karakterne poteze med tovariši. Te oaze pa so redke in ne dovolj razsežne ter ne rešujejo knjige, ki je inficirana z zelo zgrešenim pojmovanjem umetnosti in ki boleha na slabem okusu.

Tako knjiga z malce neskromnim podnaslovom »roman« ne bogati, žal, našega knjižnega trga.

Marjan Brezovar

GLEDALIŠČE

NEKAJ BESED O MARIBORSKI DRAMI

O mariborski Drami je težko pisati na kratko, pravično in hrati za vse razumljivo. Kot slovenska ustanova je zrasla v izredno zamotanih obmejnih razmerah. Skozi ves čas prejšnje Jugoslavije se je mariborsko gledališče prebijalo s težavo, predvsem v gmotnem pogledu. V tipično provincialnem okolju se je hudo lovilo med zelo resnim hotenjem in koncesijami občinstvu. Posledica tega je bil neverjetno pisan program, spričo katerega igralec ni mogel niti pomisliti, da ne bi nastopal hkrati tudi v opereti ali celo operi. Vendarle pa je to gledališče umetniško pogostokrat presenetljivo uspelo, in to kljub vsemu, kar je bilo problematičnega in tudi nedognanega v nujnosti življenjskega boja. Končno je opravilo velikansko delo, narodno, kulturno, umetniško — tudi socialno, kazalo je zglede, zbuvalo zavest in samozavest.

Danes je to seveda drugače. Maribor ima *sorazmerno* dobro podprto, živahno provincialno gledališče, ima dramo, opero, baletni zbor. In vendar nad vsem še danes bdijo sence preteklosti — delno bi lahko rekli, da strašijo Drama in opera se tudi danes še stiskata v neznatni stavbi — eni sami — ki je precej slabša kakor n. pr. varaždinska. Vsak odrski izvedenec bo takoj opazil, da oder ne ustreza, da so razni mehanizmi komaj še primerni in komaj uspešni, da je svetlobni »park« obrabljen do katastrofe, do neuporabnosti, do življenjske nevarnosti, da so kurilne naprave na moč potrebne prenovitve, da ... vendar ni vredno nadaljevati. Za nas, se pravi za vse kulturno zainteresirano občinstvo, nastane vprašanje, ali gre tu res samo za tehnične pomanjkljivosti ali pa tudi za to, da nezadostna oprema, huda potreba po varčevanju in druge podobne nevšečnosti ne vplivajo tudi na razpoloženje igralcev in režiserjev, ali mogoče ne pomagajo ustvarjati neko labilnost v razpoloženju, pomanjkanje samozavesti in volje, ki hromijo včasih celo zelo spoštovanja vredne umetniške sile in resna prizadevanja. Če govorimo o Drami posebej, bi prav gotovo morali govoriti o atmosferi, ki je pogostokrat škodila tako hotenju kakor uspehu. Lepo je, če je ta Drama lahko kljub vsemu beležila nekaj resničnih uspehov — doma in drugje. Prejšnjo sezono se je resno lotila gostovanja, ki pa je (skoraj presenetljivo) dobro uspelo. Namesto vljudnih in sočutnih poročil je Drama slišala tudi nekaj resnih vzpodbudnih besed, ki vendarle tehtajo. Klajn je, recimo, zapisal: »Res je, da Slovensko narodno

gledališče v Mariboru, mestu z dolgoletno gledališko tradicijo, tudi sicer niti malo ne zaostaja za gledališči v republiških središčih: to najbolje dokazuje predstava „Dnevnika“.

Slo je za predstavo »Dnevnik Ane Frank« z ljubljanskim gostom Mihaelo Novakovo, ki je presenetila. Gotovo. Rahle nepopolnosti tudi te predstave je nadsijala močna človeška vsebina v spretno dognani dramaturgiji — pa tudi v dobrem igranju. Precej sodelujočih je dalo najboljše, kar zmore — in to gotovo ni malo. Ob močnem Tovorniku, ob Mlakarju so »obstali« tudi ostali, tudi Kovičeva, in se zlili v harmoničen »ansambel«, ki je bil resnična »skupnost«, od najboljših in najbolj rutinirano izenačenih igralcev pa do mladega Toneta Šmirmaula, ki je samo »gostoval«. Malec je dal eno najboljših režij, Polanjko najbolj uspelo sceno.

Ze iz te predstave je treba neizpodbitno zaključiti, da je mariborski ansambel umetniško relativno kar precej močan, da pa prav gotovo vse njegove dobre lastnosti — in vse prednosti posameznikov — ne prihajajo zmeraj enako do izraza.

Z drugo predstavo, s Kreftovimi »Kreaturami«, mariborska Drama ni uspela čisto tako kakor z »Dnevnikom«, pa čeprav ji ni bilo mogoče odreči častnega priznanja. Ali pa ni pri vsem tem sodelovalo tudi dejstvo, da nam je osnovna problematika »Kreatur« danes že nekoliko odmaknjena, da ne rečem tuja? Torej — ali lahko rečemo, da igralec s celotno igro lahko zaživi samo v posebni, ugodni atmosferi in v igratih, ki lahko vnaprej pričakujejo odmev pri občinstvu? Najbrž. Zaradi hudo težke in danes tako rekoč povsod problematične izbire repertoarja trpi igralec kakor režiser. Zgodi se pa še nekaj hujšega. Zmeden zaradi nasprotujočih si zamisli včasih zgublja jasno razumevanje zase in za lastne možnosti ter postane malodušen, negotov v koncepciji in se — pogostokrat prav po nepotrebnem — čuti provincialca.

Končno — kaj pa je provinca? Nekaj najlepših stvaritev pretekle dobe, čudovita gotska plastika, umetnost Piera della Francesca in Bachova glasba so nastala v tipični provinci. Ločenost od preveč glasnih, mogočnih in bleščečih centrov je v teh zgodovinskih primerih samo pospeševalo koncentracijo.

V »Kreaturah« je bilo opaziti kar precej dobrega igranja. Žal še nekaj. Slovenskemu gledališču mnogokrat manjka neka osnovna stilna koncepcija. Za Maribor, ki ima močno, čeprav ne čisto ustaljeno realistično tradicijo, je zmeraj še problem, če mora njegova Drama igrati kakšno bolj ali manj stilizirano gledališko delo. Igralec, ki se počuti dobro v realistični vlogi, kljub talentu včasih odreče, kadar mora igrati »odmaknjeno«, pa čeprav ne v Brechtovem pomenu, temveč v pravljicnem, dekorativnem, liricnem, stiliziranem, ne pa preprosto »stilnem« pomenu. V ansamblu mariborske Drame je marsikdo, recimo Mlakar, ki lepo zadene različne stilne posebnosti nekih (recimo baročnih) iger, osnovne zamisli vlog pa bodo pri tem vendarle ostale bistveno realistične. Vse to prav nič ne moti, dokler ne gre za dramska dela, v katerih »stil« prevladuje, takih, ki terjajo stiliziranosti v samem načinu igranja. — Vse to se zdi na prvi pogled nejasno. Vendar v vsaki drami ne pripada glavna tehtnost »objektivnemu« dejanju in nehanju igralca na odru, temveč odmevu, ki ga ta igralec z besedami, mimiko in gibi sugerira občinstvu. V realističnih dramskih delih skuša avtor in njemu sledeči režiser doseči učinek s »preživljanjem« in »doživljanjem« »življenja samega«, v stiliziranih sta oba prepričana, da je mogoče doseči učinke, zbujanje oblik, sugestije bolj neposredno,

z obračanjem do »človeka samega«, brez »ovinka« imitacije življenja«. Vse to so razložki v kvantiteti, ki lahko postane kvaliteta. Gotovo je, da terjajo odtenki v zamisli sebi primerne oblikovanja na odru. Praktično in za mariborsko gledališče pomeni to, da že Kreftove »Kreature« (z vsem svojim skritim ekspresionizmom) mariborskemu ansamblu v stilu niso bile čisto tako blizu kakor »Dnevnik Ane Frank« in da očitno tudi zato niso docela tako uspele (seveda: Maribor je lahko z njihovim uspehom še kar zadovoljen).

V lanski sezoni je imela izreden uspeh Patrickova tragikomedija »Vroča kri«. Pokazala se je lepa homogenost ansambla, ki je povzročila, da so tudi manj vidni igralci zaigrali prav močno, čisto enakovredno tovarišem. Ravno ta predstava pa potrjuje tezo o pretežni realistični usmerjenosti mariborske Drame.

Spričo tega relativni neuspeh »Ukročene trmoglavke« ni mogel presenetiti. Režiser Hercog si je s to igro dovolil prijeme, o katerih je mogoče — žoleno ali vljudno — dolgo debatirati. V tej predstavi Petrucchio sploh ni brezobziren (pa čeprav simpatičen) špekulant, temveč duhovit mladenič, humanist, »vžgan« za enakost med ljudmi, Katarina pa sploh nima posebne dispozicije za »zmaja«, temveč je bolj ljubeznivo, dekljiško trmasta. O tem bo sodila prihodnost, se pravi — o tem vprašanju, ali je res treba na silo počlovečiti tako zelo človeškega Shakespeara.

Vsekakor pa je zanimivo, kako dobro je mariborsko občinstvo sprejelo neke igre s skrito aktualno ostjo. Bettijevi drami »Zločin v sodni palači« bi marsikdo bil lahko očital, da v analizi in satiri neha natančno tam, kjer bi stvar lahko postala zanimiva. Igralsko je prinesla uspeh mladega Lavrača, ki se je z njo lepo vzpel. Prav zanimiv je relativen uspeh Vincentove igre »Gaspar Diaz« (z Mlakarjem, Blažem, Doboviškovo, Bedenkovo, Brunčkom), igre o svobodi besede in vesti, ki je beležila precej manj predstav, vendar bila dobro sprejeta.

V primeri s temi vendarle tehtnimi igrami je Delderfieldova komedija »Visok je zid« tehtala precej manj. To »tričetrtinsko limonado« pa je vendarle na odru reševala resnično dobra igra (Verdonikova, Godinova, Florjančič, Tovornik). Fabbrijev »Zapeljivec« pa je ostal bled. Ta »moderna nearistokratski Don Juan« bi svojemu problemu lahko s pomočjo avtorja dodal nekaj človeško in idejno prepričljivejših tonov. »Veliki neuspeh« lanske sezone je bil večer dveh drobnih komedij, Marivauxove »Preizkušnje« in Anouilhove »Cécile«. Res, ni bilo blišča v dognanih konverzijskih osteh — in vendarle individualno precej dobrega igranja, dasi ne čisto uspelega, ker ni bilo uglašeno ne v skupnem stilu ne v »sorazživljanju« (če lahko uporabim ta izraz) temperamentov.

Vesten kronist mora beležiti, da je pravzaprav med vsemi predstavami imela največ uspeha mladinska igra Grimm-Škufca »Janko in Metka« (rekordno število dvaindvajset predstav).

Na koncu sezone je prišel Vladimir Skrbinišek ter z ženo in z ostalim ansamblom lepo zaigral »Pygmaliona«. Zanimivo je, kako se je v jeseni (sredi zastojev zaradi gripe) začela razvijati sezona 1957/58. Po izključno moški zasedbi revolucionarne drame »Kotorski mornarji« je naključje (tudi bolezen) narekovalo izključno žensko zasedbo v drami »Dom Bernarde Albe«. »Kotorski mornarji« so kljub skritemu ekspresionizmu v mnogočem tudi realistična igra (pa čeprav ta realizem prehaja že v simbol). Znatno manj bi uspeli, če ne

bi bil nepričakovano zableščal Blaž kot kapitan v začudo lepi in suvereni igri. V »Domu« je lepo in uspešno gostovala Elvira Kraljeva (nekoč članica mariborske drame). Izkazalo se je, da je Leontina Skrbinškova dobrodošlo povečala moč ženskega ansambla, ki je bil sam po sebi že močan. Sijajna Zakrajškova to pot ni bila čisto na višku nekdanjih imponantnih vlog (čeprav še zmeraj prav dobra). Dobaviškova je odigrala eno svojih najlepših vlog, Jankova je po svoje značilno in dobro zagrabila, Godinova je že po postavi in izrazu ustrezala izvrstno, Veljakova je bila prav dobra, Bedenkova je zaigrala rezko, živo in močno. Malčeva režija je bila dobra, vendar, vendar — nekoliko je temu relativno prav velikemu uspehu pripomogel tudi slučaj. Igra terja prav različnih značajev, ki se izživljajo drug proti drugemu. In različnost temperamentov in značajev mariborskih igralk je bila tej španski drami samo v prid. Podobna analiza igralske moči, ustvarjalnosti, temperamentov bi razkrila marsikaj. In upanje je upravičeno, da bo Vladimir Skrbinšek z dognano »odrsko strategijo« še marsikaj postavil na pravo mesto.

Branko Rudolf

FILM

CRNGROBŠKA FRESKA V FILMU

Film Življenje ni greh* sodi v zvrst kulturnih ali dokumentarnih filmov z zgodovinsko snovjo, ki teže predvsem za tem, da s svobodnejšimi kompozicijami ali fabulativnimi izrabami določenega spomeniškega gradiva le-to v značilni filmski govorici oživljajo in skušajo tako ustvariti dokumentarno utemeljeno animacijo njegovega pričevanja. Vendar pa je tudi pri takih kulturnih filmih, ki slone na dokumentarnem zgodovinskem gradivu, potrebno upoštevanje konkretnih zgodovinskih dejstev ali izsledkov, zakaj vsaka še tako svobodna filmska animacija zgodovinskih spomenikov terja hkrati, čeprav le v najpoglavitejših potezah, tudi svoj strokovni, se pravi zgodovinski okvir. Šele ta lahko pravilno zaokroži oživitev določenega zgodovinskega gradiva, ko zgoščeno opredeli spomenik, ki ga obravnava kulturni film, in ko obenem tudi določa smer in obseg filmske animacije.

Temu ustrezajo merila pri ocenjevanju zgodovinskih dokumentarnih filmov. Njihova ocena je dvojna: ocenjevalec presoja tak film po ceni njegovih izpovedi v specifičnem filmskem jeziku, hkrati pa ocenjuje tudi njegov zgodovinski okvir in osnovno dokumentarno utemeljenost.

Na oceno te, slednje vrste se omejujejo ob filmu Življenje ni greh pričujoči odstavki, ki skušajo zgolj s tega vidika presoditi njegov scenarij, zakaj samo ta je lahko torišče zgodovinske ocene, ne pa tudi filmski prijemi pri njegovi realizaciji.

Predmet našega filma je freska Sv. Nedelje v Crngrobu pri Škofji Loki, ki poteka iz 60-ih let 15. stoletja in predstavlja opravila, kakršna so bila takrat ob nedeljah prepovedana. Slika je tako pomemben spomenik našega pozno-

* Po scenariju Lojzeta Gostiše realiziral Boštjan Hlanik. Izdelal »Triglav film« leta 1957.